

УДК 378.602 (477.54)

В. М. ШЕЙКО,
Н. М. КУШНАРЕНКО,
А. А. СОЛЯНИК

ХАРКІВСЬКА БІБЛІОТЕЧНА НАУКОВА ШКОЛА: ІСТОРИКО-ГЕНЕТИЧНИЙ ВИМІР

Здійснено спробу визначити основні етапи й особливості розвитку, вагомі дослідницькі здобутки найавторитетнішої в Україні, визнаної в усьому світі харківської бібліотечної наукової школи.

Ключові слова: історія бібліотекознавства України, наукова комунікація, наукова школа, харківська бібліотечна наукова школа, Харківська державна академія культури.

Впервые предпринята попытка определить основные этапы развития и особенности, важнейшие исследовательские результаты наиболее авторитетной в Украине, признанной во всем мире харьковской библиотечной научной школы.

Ключевые слова: история библиотековедения Украины, научная коммуникация, научная школа, харьковская библиотечная научная школа, Харьковская государственная академия культуры.

An attempt is made for the first time to determine the main stages of the development, characteristic features, the most important research results of the Kharkiv library scientific school which is known to be the most competent in Ukraine and recognised throughout the world.

Key words: history of library science of Ukraine, scientific communication, scientific school, Kharkiv library scientific school, Kharkiv State Academy of Culture.

Восени 2011 р. професійна бібліотечна спільнота відзначатиме значну подію — 80-річчя з дня заснування першого в Україні та другого в бувшому Радянському Союзі самостійного структурного підрозділу — бібліотечного факультету Всеукраїнського інституту комуністичної освіти (ВУІКО) [5; 8]. Нині це факультет бібліотекознавства та інформатики Харківської державної академії культури (ХДАК) — фундатор і лідер вищої бібліотечно-інформаційної освіти, засновник та утримувач кращих наукових шкіл книгознавчого, бібліотекознавчого та бібліографознавчого профілів в Україні, відомий своїми вагомими здобутками далеко за її межами. Це єдиний в Україні факультет означеного профілю, який, попри численні «реформації» у вищій школі, зберіг свій самостійний статус. Його наукова спадщина є настільки значною, що у вітчизняному і світовому науковому просторі давно й цілком об'єктивно набула абсолютного авторитету харківська бібліотечна наукова школа.

Усебічний аналіз опублікованих джерел і ресурсів Інтернету свідчить, що існує обмаль публікацій, присвячених як визначенню ідентифікаційних ознак наукових шкіл (НШ) книгознавчого, бібліотекознавчого та бібліографознавчого спрямування в цілому, так особливостей, етапів становлення, розвитку та дослідницьких надбань харківської бібліотечної наукової школи (ХБНШ).

Серед основних публікацій, в яких обґрунтовуються особливості окремих НШ книгознавчого, бібліотекознавчого та бібліографознавчого профілів, слід назвати праці О. Б. Борисової, О. І. Воверене, Т. В. Захарчук, Л. І. Сальнікової та ін. [1; 2; 4; 7]. Базуючись на цих та інших працях, удалося визначити основні ознаки НШ.

Наукова школа — це неформальне і (або) формальне об'єднання декількох поколінь науковців, основними ознаками якого є наявність:

- ученого-лідера, засновника НШ, фундатора нового наукового напрямку (програми, проекту);
- когорти учнів-послідовників і прибічників, які позитивно сприймають, поділяють і розвивають наукові ідеї лідера;
- сталих наукових традицій, єдності методологічних підходів, стилю науково-дослідницької діяльності, стратегії та тактики організації професійного мислення, ідей, етичних норм, методів, техніки і технології реалізації наукових досліджень;
- вагомому науковому доробку як лідера НШ, так і його учнів, прибічників у вигляді фундаментальних і прикладних наукових досліджень, докторських і кандидатських дисертацій, монографій, підручників, навчальних посібників, фахових наукових статей та інших публікацій [6, с. 154–155].

Існують й інші характеристики НШ, які набули статусу аксіоматичних особливо у сфері природничих і технічних наук, значно менше — у науках гуманітарного спрямування таких, як книгознавство, бібліотекознавство та бібліографознавство, де суб'єкт-суб'єктні та об'єкт-суб'єктні наукові комунікаційні зв'язки є достатньо «розмитими» в часі та просторі, мають свою специфіку.

У контексті визначення унікальних ознак ХБНШ слід підкреслити особливу значущість фундаментальних монографій, присвячених черговій річниці ХДАК, дайджеста «Віват, Академіє!», бібліографічних показників «Друковані праці викладачів та співробітників Харківської державної академії культури», біобібліографічного посібника серії «Видатні педагогі Харківської державної академії культури» й інших інноваційних проектів ХДАК, успішно реалізованих у друкованій та електронній формах співробітниками довідково-бібліографічного відділу її бібліотеки [8].

В історико-генетичному дискурсі дослідження самотності ХБНШ можна назвати ґрунтовні праці Н. М. Березюк, Д. А. Драгана, Н. М. Кушнарченко, Т. П. Самійленко, В. В. Сєдих, А. А. Соляник, Ю. М. Столярова та ін., в яких надається як узагальнена характеристика даної школи, так і визнається вагомий внесок окремих яскравих постатей в її заснування та успішну розбудову [3; 5; 8]. Зазначимо, що імена найвидатніших представ-

ників ХБНШ можна віднайти у вітчизняних і зарубіжних енциклопедіях та довідниках, серед яких: «Енциклопедія сучасної України», «Библиотечная энциклопедия», «Кто есть кто в библиотечно-информационном мире России и СНГ» та ін. Однак до цього часу не існує праць, в яких би в узагальненому вигляді висвітлювалась «історична панорама» генези харківської бібліотечної наукової школи як системної науково-комунікаційної цілісності.

Мета статті — виявлення характерних ознак, визначення основних етапів еволюції, окреслення багаторічного дослідницького спадку харківської бібліотечної наукової школи, ядро якої складають викладачі Харківської державної академії культури.

Звісно, в одній статті неможливо вичерпно досягнути теоретично-просмотрові масштаби наукових здобутків ХБНШ, чітко визначити етапи її генетичного розвитку впродовж десятиліть, назвати імена всіх, хто фундував, забезпечував перспективний розвиток, ініціював, успішно реалізував фундаментальні й прикладні дослідження, захищав стратегічні та тактичні її накреслення, хто вважає себе причетним до цієї НШ, зокрема талановиті випускники ХДАК та ін. Тому маємо зробити два попередні застереження: 1) етапність або стадіальність генези ХБНШ є дещо умовною, потребує подальших фундаментальних досліджень у цьому напрямі; 2) селекція персоналізованого складу ХБНШ, ядра та його квінтесенції здійснювалася на основі значущості наукового «доробку» лідерів, учнів і прибічників даної наукової школи, їхньої високої наукової продуктивності й результативності, проявом чого є: поширення в часі та просторі наукових ідей, стилю наукових досліджень; кращих традицій індивідуальної та колективної наукової діяльності як лідера НШ, так і його учнів; наявність наукового ступеня (доктор, кандидат наук), ученого звання (професор, доцент), почесного звання (заслужений працівник вищої школи або культури України) в лідера НШ; підготовка лідером докторів і кандидатів наук; публікація наукових монографій, підручників, навчальних посібників, наукових фахових статей як лідера НШ, так і його учнів тощо. Оскільки ХБНШ належить до розряду науково-освітянських НШ, суттєве значення має також офіційно-кар'єрний статус лідера і послідовників його наукової школи — ректор, проректор, декан, завідувач кафедри тощо. Базуючись на цих принципових засадах, з'ясуємо генетичні підвалини формування ХБНШ та особливості її успішного поступу до визнання не лише у вітчизняному, а й у світовому галузевому науковому просторі.

У процесі руху до вагомих наукових звершень та беззаперечної авторитетності у вітчизняному і світовому науковому просторі в стратегічно-концептуальному й історико-часовому вимірі ХБНШ пройшла декілька етапів (стадій) свого розвитку:

- перший — зародження ХБНШ, датований кінцем XIX — початком XX ст.;
- другий — становлення ХБНШ (1930–1970 рр.);
- третій — розвитку ХБНШ, асоціюється з 70–90-ми рр. XX ст.;
- четвертий — трансформаційних перетворень ХБНШ (кінець 1990-х рр. — початок XXI ст.);
- п'ятий — інноваційне функціонування ХБНШ, розпочинається з 2000-х рр. і триває й нині.

Основи самобутньої ХБНШ сягають кінця XIX — початку XX ст. (перший етап), базуються на надійному науковому підґрунті. Закономірність зародження НШ пов'язана, перш за все, з її науково-територіальною локалізацією в Харкові — першій столиці України, що цілком заслужено набула статусу інтелектуальної столиці нашої країни, де в усі часи особливо цінувалися знання, інтелект, освіченість, грамотність, ерудованість, начитаність, креативне мислення. Її виникненню сприяло існування в даному регіоні України потужного науково-освітнянського центру — Харківського університету (1804 р.), його бібліотеки, а також таких славновісних бібліотек, як Харківська громадська бібліотека (1886 р.), трансформована згодом у Харківську державну наукову бібліотеку ім. В. Г. Короленка, 123-річний ювілей якої бібліотечна громадськість святкуватиме цього року.

Керманічами ХБНШ можна вважати таких відомих українських учених і громадських діячів, як Х. Д. Алчевська, Д. І. Багалій, Н. Ф. Сумцов та ін. Серед тих, хто фундував ХБНШ, сприяв організації в Харкові першого в Україні ВНЗ з підготовки бібліотечних фахівців вищого гатунку, особливе місце посідають постаті таких відомих українських бібліотекознавців і бібліографознавців, як К. І. Рубинський, А. Б. Хавкіна, С. О. Сірополко, Н. Я. Фрідьєва, Д. А. Балика, Б. О. Борович, М. А. Годкевич, О. Прозоровська, А. І. Козаченко, В. А. Штейн, М. А. Покровський, О. А. Дидріхсон, Т. М. Фарафонова та багато ін. Деякі з них певний час працювали в харківському виші, докладаючи значних зусиль щодо фундування кращих вітчизняних традицій НШ книгознавчого, бібліотекознавчого та бібліографознавчого спрямування. Саме завдяки їхньому високому професіоналізму, активній науковій і громадській діяльності, закладено кращі традиції ХБНШ, що створило надійне підґрунтя для переходу НШ на якісно новий етап її функціонування.

Другий етап — становлення ХБНШ, який умовно охоплює 1930–1970-ті рр., пов'язаний з ім'ям Н. Я. Фрідьєвої, яка доклала значних зусиль щодо організації бібліотечного факультету, кафедри бібліотекознавства, яку очолювала з 1928 по 1934 рр., а потім — з 1944 по 1968 рр., відкриття аспірантури з бібліотекознавства, сприяла становленню та примноженню кращих науково-освітнянських традицій даної школи. Заслуговує на особливу увагу дослідження Н. Я. Фрідьєвою теоретичних засад бібліотекознавства. У 1960-ті рр. вона рецензувала доповідь німецького вченого проф. Х. Кунце «Бібліотекознавство як наука і як предмет викладання у вузах» (Берлін, 1962). Пізніше вона отримувала запрошення читати в Берліні лекції з наукових основ бібліотекознавства. Основні теоретичні проблеми бібліотекознавства висвітлені нею в статті «До питання про бібліотекознавство як науку» (1971) та інших публікаціях. У 1970-ті рр. на цією проблемою працювали С. І. Волкова, в 1990-ті рр. — В. О. Ільганаєва. Отже, Н. Я. Фрідьєва є беззаперечним лідером ХБНШ.

Серед тих, хто студював наукові дослідження ХБНШ цього періоду, слід назвати такі імена дослідників-одномумців, як: А. А. Ашукін, Є. М. Борисова, С. О. Велигодська, В. Т. Витяжков, І. О. Вовченко, С. І. Волкова, І. С. Галій, Я. Й. Гандельман, Р. Б. Гуревич, Ф. Х. Гурвич, М. С. Демченко,

О. П. Довгопола, Ф. О. Єщенко, І. Я. Каганов, О. І. Коломийченко, Н. Ф. Колосова, Т. П. Комісаренко, І. І. Корнейчик, А. І. Котенко, Є. М. Красножон, Т. М. Кулешова, Д. А. Кумок, Д. М. Лекаренко, О. А. Майборода, В. Д. Масленнікова, Т. Ф. Марченко, М. О. Пасічник, Т. Т. Петриченко, М. Д. Рябенко, Є. П. Тамм, Д. Д. Тараманов, В. І. Тараненко, Т. О. Скрипник, М. М. Фельдштейн, О. М. Хропач та ін. Саме ці кращі представники ХБНШ створили своєрідну «наукову ауру» в даному навчальному закладі, зробили перший крок у започаткуванні її формальних і неформальних наукових об'єднань, окреслили коло майбутніх наукових лідерів та молодих перспективних науковців. Наразі спостерігаємо актуалізацію багатьох наукових ідей викладачів минувшини.

У науковому сенсі знаковими подіями зазначеного етапу можна вважати закладення основ відповідної наукової інфраструктури, основними складовими якої є: підготовка науково-педагогічних кадрів через аспірантуру; формування студентського наукового товариства; створення перших професійних видань; забезпечення передумов підготовки і захисту дисертацій, оприлюднення їх результатів — нариси, конспекти лекцій, навчально-методичні видання, статті й інші публікації; тісний зв'язок тематики наукових досліджень із навчальним процесом тощо.

Важливою подією цієї доби було відкриття в 1931 р. у ВУІКО аспірантури з бібліотекознавства, а в Книжковій палаті УРСР, яка на той час функціонувала в Харкові, — аспірантури з бібліографознавства. Тобто вперше було надано можливість здійснювати підготовку науково-педагогічних кадрів для України на власній базі. Відкриття аспірантури створило інституціональну платформу для наукової діяльності, стало ще одним свідченням «офіційного» визнання наукового потенціалу ХБНШ, додавало потужного стимулу щодо подальшого розвитку її формальних і неформальних об'єднань.

Значний науковий респект ХБНШ забезпечили захисти перших кандидатських дисертацій її кращими представниками, що в ті часи було доволі рідкісним явищем у бібліотечній сфері. Серед них: Ф. Х. Гурвич (1935), Д. М. Лекаренко (1938), М. О. Габель (1940), І. Я. Каганов (1944), М. О. Пасічник (1953), Н. Я. Фрідьєва, В. Т. Витяжков (1954), І. І. Корнейчик (1955), М. С. Демченко (1961), С. І. Волкова, Д. Д. Тараманов (1968), Т. О. Скрипник (1969), Є. П. Тамм (1977), О. М. Хропач (1978) та ін. Офіційне видання наукового доробку харківських учених окреслило коло лідерів ХБНШ, забезпечило суттєвий привід для активізації захистів дисертацій, її спадкоємцями на наступному етапі функціонування цієї наукової школи.

Знаковою подією цього етапу можна вважати започаткування на базі Харківського бібліотечного інституту перших в Україні збірників наукових статей (1940–1962 рр.), які впродовж свого існування мали різні назви: «Труди», «Ученые записки», «Учені записки», «Наукові записки».

Перший випуск цього фундаментального професійного видання в Україні вийшов під назвою «Труди Харьковського библиотечного института» у 1940 р. Його відповідальний редактор — Д. М. Лекаренко — завідувач кафедри бібліотекознавства. Серед авторів такі засновники ХБНШ:

М. М. Фельдштейн, який висвітлює актуальні питання теорії бібліографії; Д. М. Лекаренко, стаття якого присвячена нагальній проблемі вивчення читачів; Ф. Х. Гурвич, у статті якої розглядаються теоретичні засади дитячої літератури. Підкреслимо, що означений випуск є нині раритетним і рідкісним виданням, що впродовж десятиліть був відсутнім не лише у фонді бібліотеки ХДАК, але й Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка. Символічним і водночас важливим для міжнародної наукової комунікації ХБНШ є той факт, що лише завдяки науковим розвідкам та подвижницькій діяльності провідного російського бібліотекознавця і документолога Ю. М. Стоярова це унікальне довоєнне видання у 2011 р. знову поповнило книжковий скарбниці бібліотеки ХДАК.

Після значної перерви в 1956 р. видання відновлено під назвою «Ученые записки» (вип. II). Серед членів редколегії були переважно представники ХБНШ, а саме: Ф. О. Єщенко (відповідальний редактор), а також А. А. Ашукін, І. Я. Каганов, Д. Д. Тараманов, Н. Я. Фрідьєва. Наступного 1957 р. збірник знову змінює свою назву на український варіант «Учені записки» (вип. III, 1957; вип. IV, 1959; вип. IV, 1959; вип. IV, 1960; вип. V, 1960). Потім знову відновив назву «Ученые записки» (вип. VI, 1962). Усього вийшло 9 видань збірника (6 випусків). Починаючи з другого видання, він мав тематичні випуски.

Особливе значення в контексті висвітлення етапного поступу ХБНШ має четвертий випуск «Ученых записок» (1960), присвячений проблемам бібліотекознавства та бібліографії. Збірник містить статті провідних представників ХБНШ — О. І. Коломийченко, І. Я. Каганова, С. І. Волкової, І. О. Вовченко, Т. О. Скрипник, І. І. Корнейчика, які фундували теоретичні проблеми книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства.

Унікальність, креативність, авторитетність «учених записок» були настільки високими, що згодом на їх базі було організовано два всеукраїнські професійні науково-методичні збірники: «Бібліотекознавство і бібліографія» та «Культурно-просветительная работа».

Важливим підсумком етапу становлення ХБНШ стало заснування на базі Харківського державного інституту культури (ХДІК) першого на вітчизняному науковому просторі, тривалий час єдиного в Україні науково-методичного збірника «Бібліотекознавство і бібліографія», який є своєрідною предтечею створення системи професійних наукових журналів і продовжуваних видань в Україні. Його появу палко сприйняла не лише українська, радянська, а й світова наукова громадскість книгознавчого, бібліотекознавчого та бібліографознавчого спрямування, про що свідчать численні схвальні відгуки вітчизняних і зарубіжних колег.

Перший номер науково-методичного збірника «Бібліотекознавство і бібліографія» вийшов друком у 1964 р. Впродовж майже 30-річного існування (1964–1992 рр.). В ньому опубліковано близько 700 наукових статей з найважливіших теоретико-методологічних, історичних, методичних, організаційних, технологічних проблем розвитку книжкової, бібліотечної та бібліографічної галузей. Його відповідальними редакторами в різні часи були відомі в Україні та за її межами науковці: М. С. Демченко

(1964–1970 рр., вип. 1–9), Є. П. Тамм (1971–1991 рр., вип. 10–31), В. К. Удалова (1992 рр., вип. 31). Членами редакційної колегії впродовж були В. С. Бабич, О. Ф. Батушанська, В. Т. Витяжков, І. О. Вовченко, С. І. Волкова, І. Я. Каганов, А. С. Кобзаренко, П. Є. Коломієць, Н. Ф. Колосова, І. І. Корнейчик, А. П. Корнієнко, Н. Ф. Королевич, А. Л. Макаренко, Ю. Б. Медведєв, В. Д. Навроцька, А. П. Одинока, М. О. Пасічник, З. А. Печенізька, В. М. Туров, Н. Я. Фрідьєва та ін. Слід відзначити особливу роль Є. П. Тамма — завідувача кафедри бібліотечних фондів і каталогів, в успішному функціонуванні збірника. Як його головний редактор, Є. П. Тамм доклав значних зусиль щодо підтримки як маститих учених-лідерів, так і молодих науковців ХБНШ. Перші 13 випусків друку редакційно-видавничий відділ Книжкової палати УРСР, а з 14-го випуску — видавництво «Вища школа» (згодом «Основа») при Харківському державному університеті. До початку 1990-х рр. цей збірник був своєрідним науковим «обличчям» не лише ХБНШ, але й України в цілому. В 1999 р. його трансформовано у фаховий збірник наукових праць під назвою «Вісник Харківської державної академії культури», який друкують на кошти ХДАК.

У цей час започатковано ще одну славетну традицію ХБНШ — активне впровадження результатів наукових досліджень у навчальний процес, що відповідало специфіці наукової школи як провідного науково-освітнього осередка України в галузі книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства, центру підготовки фахівців і науково-педагогічних кадрів даного профілю. Наукові здобутки лідерів та кращих представників ХБНШ — це нариси, конспекти лекцій, інші науково-методичні праці. Серед найважливіших із них, які й понині зберегли свою актуальність та мають найвищий рівень цитованості, можна назвати такі видання: І. Я. Каганов «Українська книга кінця XVI–XVII століть», нариси з історії книги (1959); лекція В. Т. Витяжкова «Завдання і принципи бібліографії» (1961); книга Н. Я. Фрідьєвої «Жизнь для просвещения народа : (О деятельности Х. Д. Алчевской)» (1963); лекція Д. Д. Тараманова «Види бібліографії суспільно-політичної літератури» (1968); лекція Л. І. Котенка «Опис творів друку» у 2-х частинах (1968, 1970) та ін. На особливу увагу заслуговують праці І. І. Корнейчика: конспекти лекцій «Книгознавча бібліографія художньої літератури» (1958); «Бібліографія літератури та письменників на допомогу науковій роботі» (1959); «Розвиток бібліографії на Україні» (1961); «Краєзнавча бібліографія на Україні» (1964); «Краєзнавча бібліографія на Україні» (1917–1940), (1965); «Краєзнавча бібліографія на Україні» (1941–1967), (1968); книга «Українські революційні демократи і бібліографія» (1969) та ін.

Потужний вітчизняний центр книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства, провідний ВНЗ України з підготовки фахівців та науково-педагогічних кадрів на етапі становлення ХБНШ успішно реалізував ще одну ініціативу — проведення щорічних науково-методичних конференцій випускників ХДАК, що набули постійного характеру на наступних етапах функціонування даної НШ.

Слід зазначити, що саме в цей час, окрім відсутніх наукових здобутків учених-одинаків, започатковано перші колективні (кафедральні) науково-дослідні роботи, набирало потужності студентське наукове товариство, студентські наукові гуртки, що згодом дало очікуваний результат — підготовка когорти молодих талановитих науковців, які поповнили лави ХБНШ, а пізніше стали її лідерами.

Третій етап, означений етапом розвитку ХБНШ, (1970–1980-ті рр.), характерний посиленням уваги до наукової діяльності кращих її представників. Це виявилось у: підготовці й успішному захисті кандидатських дисертацій; реалізації спільних кафедральних і міжкафедральних НДР; підготовці та опублікуванні перших в Україні підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій; публікації статей, присвячених теоретико-методологічним та організаційно-методичним проблемам книжкової, бібліотечної та бібліографічної діяльності; в системній роботі з обдарованою молоддю та ін.

Цей етап увійде в історію ХБНШ як період диференціації наукових уподобань її членів, органічною співпрацею в її лавах як маститих учених, так і молодих науковців-спадкоємців, котрі згодом очолять базові напрями наукової діяльності.

Саме на цьому етапі чітко визначилися три основні напрями наукових досліджень ХБНШ: книгознавчий, бібліотекознавчий та бібліографознавчий, з певним розгалуженням усередині галузей: теорія та історія книги, книговидання, книжкова торгівля; теорія та історія бібліотечної справи, управління бібліотечною діяльністю, робота з читачами; фондознавство та каталогознавство; загальна та галузева бібліографія, організація бібліографічної діяльності в бібліотеці, краєзнавча бібліографія тощо.

Книгознавчий напрям наукової й освітньої діяльності представлений такими іменами, як І. Я. Каганов, Т. О. Скрипник, М. А. Низовий, В. П. Нікітіна, Л. М. Василенко та ін.; бібліотекознавчий — С. І. Волкова, М. Д. Рябченко, З. В. Гімалдінова, Т. П. Комісаренко, Т. П. Самійленко, Є. М. Красножон, Н. С. Русавська, О. М. Хропач, Г. М. Брагіна, О. Б. Стогній, В. О. Ільганаєва та ін.; фондознавчий — Є. П. Тамм, В. А. Мільман, М. П. Васильченко, Н. М. Кушнарєнко та ін.; каталогознавчий — Л. І. Котенко, Д. А. Кумок, Т. Ф. Марченко, Е. Т. Карачинська, В. К. Удалова, Г. П. Терентьєва, В. В. Сєдих та ін.; бібліографознавчий — В. Т. Витяжков, Д. Д. Тараманов, І. І. Корнейчик, І. О. Вовченко, Н. Ф. Колосова, Л. Я. Філіпова, В. П. Богданова, Є. М. Тодорова та ін.; дитячих бібліотек — М. О. Пасічник, Т. Т. Петриченко, Л. В. Озарчук, А. О. Малько та ін.; технічних засобів бібліотечної діяльності — В. І. Тараненко, Т. М. Кулєшова, Ю. М. Кривуц, Л. Г. Хромченко, М. О. Казарінов, І. М. Фоменко та ін.

У цей період Харківський державний інститут культури (ХДІК) не мав власної аспірантури та докторантури. Отже, представники ХБНШ змушені були навчатися, захищати дисертації поза ХДІК — у московському чи лєнінградському ВНЗ означеного профілю. У цей проміжок часу кандидатські дисертації захистили: Є. П. Тамм, І. О. Вовченко, Д. А. Кумок, Н. Ф. Колосова, Г. М. Брагіна, Л. С. Іллічова, О. М. Хропач, В. О. Ільганаєва та ін.

Особливою подією в життєдіяльності ХБНШ слід вважати своєрідний «прорив» молодих харківських дослідників у науковий простір московської та лєнінградської наукових шкіл, де вони вчасно а то й достроково захистили спочатку кандидатські, а згодом і докторські дисертації. В хронологічному порядку захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук назвемо імена таких представників ХБНШ: М. В. Васильченко (1975), М. А. Низовий (1976), Л. В. Озарчук (1978), В. К. Удалова (1978), Н. М. Кушнарєнко (1979), Т. П. Самійленко, Л. М. Білан (1983), С. Є. Шматова (1984), В. О. Погорєлова, Г. П. Терєтьєва (1986), В. А. Мільман, Є. А. Медведєва, В. В. Сєдих (1987) та ін. Саме ці молоді представники ХБНШ посилили її міжнародний рєспєкт, авторитєт і визнання.

Важливою постаттю періоду розвитку ХБНШ, безумовно, є І. І. Корнєйчик — талановита, працьовита, інтелігентна людина, блискучий, визнаний учений-лїдер НШ бібліотєчно-бібліографічного краєзнавства не лише в ХДАК, а й усїй Україні, на наслідуванні ідей та наукового стилю якого виростло не одне покоління кращих представників харківської бібліотєчної наукової школи. Впродовж багатьох років саме цей учений вирізнявся особливою науковою продуктивністю та найвищим рівнем цитованості його праць. Маючи значний науковий доробок, І. І. Корнєйчик на початку 1970-х рр. уперше в Україні почав працювати над докторською дисертацією, присвяченій дослідженню історії української бібліографії, яку, на жаль, не завершив у зв'язку зі смертю в 1974 р. Однак його наукові ідеї, реалізовані в численних публікаціях, надихають нові покоління ХБНШ на новаційні наукові звершення. Його науковий нарис «Історія української бібліографії. Дожовтєвий період» (1971) і нині залишається яскравим, неперевершеним взірцем, своєрідним «оберегом» ХБНШ.

Серед особливостей даного етапу розвитку ХБНШ можна відзначити системніше, ніж раніше, проведення колективних (кафєдральних і міжкафєдральних) наукових досліджень. Це: «Молодь і книга»; «Історія бібліотєчної справи в Україні»; «Історія української книги»; «Краєзнавчі фонди бібліотєк України»; «Методика викладання дисциплїн фондознавчого та каталогознавчого циклу»; «Централізація бібліотєк» та ін., результати яких активно впроваджуються в практичну діяльність бібліотєчних установ, ВНЗ України й інших рєспублік СРСР.

Етап розвитку ХБНШ відзначений виходом друком в Україні значної кількості оригінальних авторських підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій та ін., які сприяли суттєвому збагаченню змісту наукового, навчального і виховного процесу. Серед них такі підручники і навчальні посібники: «Класифікація творів друку» (Є. Т. Карачинська, Л. І. Котєнко, Д. А. Кумок) (1973); «Бібліотєчні каталоги: (Опис творів друку. Алфавітний каталог» (Л. І. Котєнко, Т. Ф. Марченко) (1973); «Історія книги» (Т. О. Скрипник) (1973); «Предметний каталог. Система каталогів. Централізована каталогізація» (Є. Т. Карачинська, Л. І. Котєнко, Д. А. Кумок, Є. П. Тамм) (1975); «Бібліотєчне дело на Украине в первые годы Советской власти (1917–1920 гг.)» (З. В. Гімальдінова, Н. Я. Фрїдєва, Ф. О. Єщенєко, Т. П. Самійленко, І. В. Дьомкін, Т. О. Скрипник) (1975); «История биб-

лиотечного дела на Украине (1917–1932 гг.)» (З. В. Гімальдінова, Н. Я. Фрідьева, Т. П. Самійленко, І. В. Дьомкін, Т. О. Скрипник) (1975); «Библиотечное дело на Украине в период развертывания социалистической реконструкции народного хозяйства (1926–1929 гг.)» (З. В. Гімальдінова, Н. Я. Фрідьева, Ф. О. Єщенко, Т. О. Скрипник) (1975); «Руководство чтением» (С. І. Волкова, М. Д. Рябченко) (1975); «Фонды и каталоги непечатных и аудиовизуальных материалов в библиотеках» (Я. І. Котенко, Д. А. Кумок, В. А. Мільман, Є. П. Тамм 1977); «Українська радянська бібліографія» (Н. Ф. Королевич, Д. Д. Тараманов, В. Д. Масленікова, С. В. Сороковська) (1980); «Организационно-методическое руководство библиотеками в условиях централизации» (Н. С. Білопола, С. І. Волкова, В. Я. Онуфрієва, О. М. Хропач) (1981); «Систематизация произведений печати. Систематический каталог» (В. К. Удалова, Е. Т. Карачинська, Д. А. Кумок, Т. Ф. Марченко, Є. П. Тамм) (1982); «Предметизация произведений печати. Предметный каталог» (Е. Т. Карачинська, В. К. Удалова) (1987); «Организация и методика библиографической работы в библиотеке» (В. П. Богданова, Л. М. Борискіна, Л. М. Василенко та ін.) (1989); «Информационные ресурсы: организация и использование» (Л. Г. Хромченко) (1992) та ін. За відсутності монографічних видань, навчальні видання виконували на той час не лише освітню, але й наукову функцію.

Важливою особливістю даного етапу розвитку ХБНШ слід також вважати укорінення багатих традицій, ідей, наукового стилю попередників, прагнення старшого покоління представників школи передати досвід нащадкам — молодим викладачам і студентам започаткування системної наукової роботи зі студентами, ретельного відбору обдарованої молоді для подальшої плідної науково-дослідницької діяльності. Цьому сприяло не лише міжособистісне спілкування викладачів і студентів, характерне для даної НШ, але й відповідна організація цієї діяльності, яка виправдала себе і в наступні десятиліття. Це: наукові гуртки при кафедрах, студентське науково-творче товариство факультету, ВНЗ у цілому; проведення внутрішньовузівських конкурсів наукових робіт студентів тощо. Це формує в ХДІК своєрідну «наукову ауру», культ «науковості», що в поєднанні з цілеспрямованим відбором уможлиблює виявлення талановитих, креативних молодих науковців; залучення кращих із них до наукової і викладацької діяльності; формування нового покоління представників ХБНШ — її лідерів, учнів лідера, прибічників лідера тощо.

Етап трансформації ХБНШ — з 1990-х рр. до кінця ХХ ст. — характерний відкриттям у ХДАК аспірантури (1994), докторантури (1996); створенням спеціалізованої вченої ради (1996) із захисту докторських (кандидатських) дисертацій із педагогічних наук із наукової спеціальності 07.00.08 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство; відновленням на новій основі всеукраїнського науково-методичного збірника «Бібліотекознавство і бібліографія»; захистами докторських дисертацій кращими представниками школи; підготовкою та опублікуванням підручників і навчальних посібників, які набули визнання професійної спільноти не лише в Україні, а й за її межами; запровадженням щорічної наукової конференції

молодих учених «Культура та інформаційне суспільство ХХ ст.» тощо. Їх можна вважати знаковими подіями етапу трансформаційних перетворень ХБНШ.

До вагомих здобутків трансформаційного періоду функціонування ХБНШ слід віднести перехід її представників від захисту кандидатських до підготовки й успішного захисту докторських дисертацій зі спеціальності «книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство». Важливою подією можна вважати захист перших докторських дисертацій українськими (харківськими) бібліотекознавцями: Н. М. Кушнарєнко «Бібліотечне краєзнавство: теоретико-методологічний аспект» (1993, Москва); В. О. Ільганаєвою «Бібліотечна освіта в контексті еволюції соціальних комунікацій» (1996, Київ); Л. Я. Філіповою «Бібліографічні системи України в інформаційно-комп'ютерному середовищі» (1999, Харків). Згідно з класичним розумінням наукової школи, саме доктор наук, який має власні вагомі наукові здобутки, здатний об'єднати навколо себе послідовників і прибічників свого наукового напрямку, передати власний стиль наукової діяльності, стає її лідером. Це мало суттєве значення для переходу ХБНШ до нового — інноваційного — етапу її функціонування.

Наявність трьох докторів наук з книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, зосереджених в одній установі — унікальне явище в досліджуваній період в Україні. В цьому сенсі ХБНШ теж виборолала першість. Завдяки цьому, а також за активної підтримки ректора ХДАК — доктора історичних наук, професора В. М. Шейка, вдалося створити в академії потужну наукову інституціональну інфраструктуру. В 1994 р. відновлено аспірантуру через більше ніж 60 років її відсутності, в 1996 р. відкрито докторантуру, в 1996 р. — спеціалізовану вчену раду із захисту докторських (кандидатських) дисертацій, першим головою якої став доктор технічних наук, професор Г. Г. Асєєв, ученими секретарями — кандидати педагогічних наук, доценти Л. Я. Філіпова, а потім В. К. Удалова. Згодом, у 1999 р., її діяльність відновлено — спочатку кандидатська, а потім і докторська спецради. З цього часу спецраду очолює доктор педагогічних наук, професор Н. М. Кушнарєнко, заступник голови — доктор історичних наук, професор В. О. Ільганаєва, вчений секретар — кандидат педагогічних наук, доцент А. А. Соляник. Задучення до спецради членами й офіційними опонентами провідних учених України та Росії сприяло тісній взаємодії та взаємозбагаченню наукових шкіл, обміну ідеями, продукуванню нових напрямів фундаментальних і прикладних досліджень.

Завдяки власній науковій інфраструктурі, за підтримки київських і московських колег, у період з 1990-х по 2000-й рік представниками ХБНШ захищено три докторські — Н. М. Кушнарєнко (1993); В. О. Ільганаєва (1996); Л. Я. Філіпова (1999) та близько десяти кандидатських дисертацій — Є. М. Тодорова (1990), Л. Я. Філіпова (1991), І. О. Давидова (1994), О. Є. Куденко (1994), А. А. Соляник (1995), А. О. Малько (1995), В. А. Маркова (1998) та ін. Слід зазначити, що цей етап характерний виходом друком наукових монографій: В. О. Ільганаєвої «Бібліотечна освіта: нова парадигма розвитку» (Київ, 1996) та Л. Я. Філіпової «Автоматизированные библиографичес-

кие бази даних: пользовательский подход» (Київ, 1998); «Информационно-библиографические ресурсы Интернет» (Харьков, 1998) та ін., що стало потужним стимулом для підготовки наукових праць такого рівня іншими представниками ХБНШ.

Ключовим моментом етапу трансформації ХБНШ можна вважати відродження на принципово новій основі науково-методичного збірника «Бібліотекознавство і бібліографія», перший номер якого під назвою «Вісник Харківської державної академії культури» вийшов на базі ХДАК у 1999 р. Його відповідальним редактором з 1999 по 2007 рр. була Н. М. Кушнарченко, відповідальним секретарем — А. А. Соляник. Перший випуск видання мав підназву «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформатика». Однак через значний обсяг статей, які надійшли до редколегії зі споріднених і суміжних галузей знань, його профіль значно розширено. Структуру видання склали чотири основні розділи: Теорія й історія культури. Бібліотечно-інформаційна освіта та наука. Педагогіка. Рецензії. Згодом бібліотечний розділ дістав назву «Бібліотекознавство. Книгознавство. Інформатика», а потім — «Соціальні комунікації». Це видання примножило славу ХБНШ як потужного центру студіювання та поширення інноваційних наукових ідей. Авторитету науковому збірнику додало його введення до Переліку фахових видань України: 1999 р. — з історичних наук, 2000 р. — з педагогічних наук.

Суттєвими науковими надбаннями ХБНШ даного етапу є участь докторського корпусу цієї школи — Н. М. Кушнарченко, В. О. Ільганаєвої, Л. Я. Філіпової, а згодом І. О. Давидової, А. А. Соляник, Г. В. Шамаєвої та ін. У складі оргкомітетів численних міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових конференцій та редколегій основних професійних часописів і продовжуваних наукових фахових видань України — «Вісник Книжкової палати», «Бібліотечний вісник», «Бібліотечна планета», «Вища школа», «Нові технології навчання» та ін.; членство в спецрадах означеного профілю України та Білорусі; опонування на захистах докторських і кандидатських дисертацій ХДАК у вітчизняних і зарубіжних здобувачів; експертиза вітчизняних дисертацій як провідної установи тощо. Посиленню авторитету ХБНШ сприяло започаткування на базі ХДАК щорічної наукової конференції молодих учених «Культура та інформаційне суспільство XXI століття», проведення інших наукових конференцій міжнародного, всеукраїнського і регіонального масштабу, які незмінно вирізняються високим змістовним та організаційним рівнем.

Провідні представники ХБНШ мають пріоритет не тільки в Україні, але й за її межами в дослідженні таких проблем: Українське книгознавство та книжкова справа; Методологія та методика бібліотекознавства та бібліографознавства; Бібліотечний соціальний інститут; Вітчизняне та світове бібліотечне фондознавство та каталогознавство; Бібліотечно-інформаційна освіта в Україні та за кордоном; Бібліотечна статистика; Бібліотечне краєзнавство; Інформаційний менеджмент і маркетинг; Автоматизація та комп'ютеризація бібліотечно-бібліографічних процесів та ін.

Однією із ключових наукових подій даного етапу можна вважати актуалізоване прагнення представників ХБНШ упроваджувати результати своїх фундаментальних і прикладних наукових досліджень у навчальний процес через підготовку і друк підручників та навчальних посібників, визначених не лише в Україні, але й за її межами. Серед них: «Бібліотечні каталоги» (Е. Т. Карачинська, В. К. Удалова) (1992); «Бібліотечні фонди» (М. П. Васильченко, Н. М. Кушнарченко, В. А. Мільман) (1993); «Організація діяльності бібліотек» (В. О. Ільганаєва, В. Я. Онуфрієва, М. С. Слободяник) (1993); «Історія бібліотечного краєзнавства в Україні», «Краеведческая деятельность библиотек» (Н. М. Кушнарченко) (1993); «Бібліотекознавство: теорія, історія, організація діяльності бібліотек» (В. О. Ільганаєва, Т. П. Самійленко, М. С. Слободяник, В. Я. Онуфрієва, О. Є. Куденко, Л. В. Озарчук) (1993); «Аналітико-синтетична обробка документів» (Е. Т. Карачинська, Є. А. Медведєва, В. К. Удалова, Л. Г. Хромченко) (1996); «Документоведение» (Н. М. Кушнарченко) (1997–2000); «Організація і методика науково-дослідницької діяльності» (В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко) (1998); «Бібліографія науково-технічної сфери» (Н. Ф. Колосова) (1998); «Документні потоки та масиви» (А. А. Соляник) (2000) та ін.

Коментуючи досягнення трансформаційного етапу розвитку ХБНШ, слід підкреслити посилення її міжнародних зв'язків з НШ означеного профілю не лише близького, але й далекого зарубіжжя. Окрім сталої партнерської взаємодії з московською, санкт-петербурзькою, кемеровською, орловською, челябінською науковими школами, в цей час ХДАК — повноправний член таких авторитетних, відомих в усьому світі організацій бібліотечно-інформаційного профілю: ІФЛА — Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ; ЄВКЛІД — Європейська асоціація вищих навчальних науково-дослідних закладів у галузі бібліотекознавства та інформатики; БОБКАТССС — Міжнародна федерація вищих навчальних закладів у галузі бібліотекознавства, інформатики та бібліотек. Було укладено договори про наукове партнерство з багатьма ВНЗ означеного профілю Великої Британії, Данії, Німеччини, США й інших країн світу. Це сприяло налагодженню системнішої, ніж раніше, взаємодії ХБНШ із зарубіжними колегами, обміну інформацією, спілкуванню, входженню харківської бібліотечної наукової школи до світового наукового простору. Важливими в цьому сенсі можна вважати наукові відрядження лідерів ХБНШ — В. О. Ільганаєвої, Н. М. Кушнарченко, Л. Я. Філіпової до провідних ВНЗ бібліотечно-інформаційного профілю та бібліотек Європи та США.

Інноваційний етап функціонування ХБНШ, датований початком ХХІ ст., найважливішими здобутками якого є захисти докторських і кандидатських дисертацій молодим поколінням членів школи; стовідсотковий науковий ценз викладачів факультету бібліотекознавства та інформатики ХДАК — «ядра» ХБНШ; ефективне функціонування аспірантури, докторантури, вченої ради із захисту докторських (кандидатських) дисертацій; активне оприлюднення результатів наукових досліджень у монографіях, підручниках, навчальних посібниках, на численних міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових і науково-практичних конференціях,

продукування нових ідей, ініціювання нових наукових галузей, спеціальностей, напрямів, дисциплін та ін.; успішне функціонування фахового збірника наукових праць «Вісник Харківської державної академії культури»; участь лідерів НШ в експертних радах ВАК України (В. О. Ільганаєва, Н. М. Кушнарєнко), спецрадах інших ВНЗ (Н. М. Кушнарєнко, І. О. Давидова), редколегіях провідних професійних періодичних і продовжуваних наукових фахових видань України тощо (Н. М. Кушнарєнко, В. О. Ільганаєва, І. О. Давидова, Г. В. Шемаєва) тощо.

Стрижневим явищем інноваційного етапу розбудови ХБНШ є створення в ХДАК (2006) творчого колективу — неформального об'єднання провідних учених-лідерів ХБНШ, до складу якого ввійшли доктори наук книгознавчого, бібліотекознавчого та бібліографознавчого профілів — В. О. Ільганаєва, Н. М. Кушнарєнко, А. А. Соляник, І. О. Давидова, який очолив ректор академії — В. М. Шейко. Творчий колектив ініціював та обґрунтував стратегічні засади введення в Україні нової наукової галузі — «27 — соціальні комунікації», розробив і оприлюднив перелік наукових спеціальностей галузі, проекти паспортів, формули спеціальностей, напрями досліджень, які високо оцінила професійна громадськість та затвердили Кабінет Міністрів України, Міністерство науки і освіти України, ВАК України. Серед наукових спеціальностей: 27.00.01 — теорія та історія соціальних комунікацій; 27.00.02 — документознавство, архівознавство; 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство; 27.00.04 — теорія та історія журналістики; 27.00.05 — теорія та історія видавничої справи і редагування; 27.00.06 — прикладні соціально-комунікаційні технології; 27.00.07 — соціальна інформатика. Опрацювання нової наукової галузі стало ще одним вагомим свідченням та визнанням авторитетності ХБНШ не лише в Україні, але й за її межами, прикладом для наслідування науковими школами зазначеного профілю Росії, Білорусі, Прибалтики та ін.

Реформаторські дії кращих представників школи сприяли підвищенню ефективності функціонування організаційних структур наукової діяльності ХДАК — аспірантури, докторантури, спеціалізованої вченої ради, яка з 2006 р. набула право захисту докторських (кандидатських) дисертацій за двома науковими спеціальностями: 27.00.01 — теорія та історія соціальних комунікацій; 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. Голова спецради — Н. М. Кушнарєнко, а з 2009 р. — А. А. Соляник, заступник голови Л. Я. Філіпова, учений секретар — І. О. Давидова. Серед членів ради — провідні українські вчені, в т.ч. й представники ХБНШ: Г. Г. Асєєв, Т. О. Дмитренко, В. О. Ільганаєва, І. Я. Лосєвський, Т. В. Новальська, Л. Г. Петрова, М. І. Сенченко, М. С. Слободяник, А. С. Чачко та ін. З початку 2000-х рр. захистили докторські й кандидатські дисертації понад 50 науковців України й інших країн світу. Представниками школи було захищено чотири докторські дисертації: А. А. Соляник «Система документопостачання фондів бібліотек України: теоретико-методологічний аспект» (2006) (науковий консультант — Н. М. Кушнарєнко); І. О. Давидова «Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві» (2008) (науковий консультант — В. О. Ільганаєва);

Г. В. Шемаєва «Бібліотека в системі наукової комунікації: коеволюційні процеси розвитку» (2009) (науковий консультант — В. О. Ільганаєва); В. А. Маркова «Книжкова комунікація: теорія, історія, перспективи розвитку» (2011) (науковий консультант — Н. М. Кушнарєнко). Це забезпечило появу «другої хвилі» креативних докторів наук, здатних сформувати власні наукові школи в межах «родової» ХБНШ. Завдяки розширенню докторського корпусу харківських учених відбулося широке залучення до наукової діяльності нового покоління науковців, що створило своєрідний комунікаційний ланцюг: лідер-учень; учень-учень; учень-лідер НШ. Тобто формування наступного наукового ланцюга, в якому колишні учні, стаючи докторами наук, створюють «дочірні» або власні наукові об'єднання. На початку ХХІ ст. кандидатські дисертації захистили такі викладачі та співробітники ХДАК: О. М. Кобєлев, С. В. Сищенко (2001), І. О. Бондарєнко, Т. Д. Булах (2006), В. П. Жукова, М. В. Соловійова (2009), Т. А. Дурєєва, Н. А. Коржик (2010), О. М. Мар'їна (2011) та ін. Серед наукових керівників: І. О. Давидова, В. О. Ільганаєва, Н. М. Кушнарєнко, М. А. Низовий, А. А. Соляник, А. Я. Філіпова, Г. В. Шемаєва.

На цьому етапі функціонування ХБНШ досягнуто найвищого рівня організації наукових досліджень; посилено розроблення теоретико-методологічних засад книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства; обґрунтовуються концептуальні й парадигмальні основи діяльності книжкових, бібліотечних і бібліографічних соціальних інституцій у сучасному інформаційному суспільстві та суспільстві знань; визначаються пріоритети наукових досліджень як лідерів харківської школи, так і їхніх учнів: Н. М. Кушнарєнко, А. А. Соляник — документологія; М. П. Васильченко, Н. М. Кушнарєнко, А. А. Соляник — бібліотечне фондознавство; В. О. Ільганаєва — бібліотекознавство, когнітологія, соціальні комунікації; А. Я. Філіпова — інформаціологія, автоматизація бібліотечної сфери; І. О. Давидова — бібліотекознавство, інноваційна та виробнича діяльність бібліотек, Н. М. Кушнарєнко — бібліотечне краєзнавство, Г. В. Шемаєва — бібліотекознавство, наукова комунікація; М. А. Низовий, І. Я. Лосєвський, В. А. Маркова — книгознавство, історія книги, книжкова комунікація; М. А. Низовий, Є. М. Тодорова — бібліографознавство, бібліографічна діяльність бібліотек; В. В. Сєдих, О. М. Кобєлев — каталогознавство, інформаційно-аналітична діяльність бібліотек та ін.

Розвиток ХБНШ відзначений ще однією принципово важливою подією — системне поєднання в науковій діяльності школи основ диференціації та інтеграції, відчутне посилення уваги до об'єднання наукових зусиль, здобутків, перспективних напрацювань як визнаних лідерів НШ, так і талановитих учнів — викладачів і співробітників ХДАК. Усі основні напрями наукових досліджень ХБНШ за ініціативи керівництва факультету бібліотекознавства та інформатики академії були вперше об'єднано у фундаментальній загальноакадемічній НДР «Документально-комунікаційні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку», зареєстрованій в УкрІНТЕІ України у 2009 р. (державний реєстраційний номер 0109U00512). Цей новітній інноваційний проект — своєрідний символ єднання старшого й

нового покоління — носіїв славних традицій найпотужнішої в Україні, однієї з найавторитетніших на пострадянському, європейському та світовому науковому просторі української галузевої науково-освітньої школи, назва якої — «Харківська бібліотечна наукова школа» — вписана назавжди в аннали історії та сьогодення галузевої науки.

Переконливим свідченням відчутних надбань ХБНШ є зростання авторитету фахового видання України — збірника наукових праць «Вісник Харківської державної академії культури», який отримує все більше схвальних відгуків вітчизняної і світової наукової спільноти. Значної репутації збірнику надало його затвердження постановою ВАК України в середині 2000-х рр. як фахового видання з історичних, педагогічних наук та із соціальних комунікацій. Збільшилося коло його дописувачів, розширилася проблематика, поліпшилася якість публікацій. Його відповідальним редактором з 2009 р. стає В. М. Шейко, заступником — Н. М. Кушнаренко, відповідальним секретарем — Т. Д. Булах. Серед членів редколегії відомі вчені, доктори наук: Г. Г. Асеев, І. О. Давидова, Т. О. Дмитренко, Л. А. Дубровіна, В. О. Ільганаєва, В. В. Калініченко, С. Г. Кулешов, М. І. Лазарєв, І. Я. Лосієвський, С. В. Потрашков, А. О. Рижанова (Малько), М. С. Слободяник, А. А. Соляник, О. О. Тортіка, Л. Я. Філіпова.

В академії ефективно працюють студентське науково-творче товариство, рада молодих учених під керівництвом кандидатів наук, доцентів В. М. Шкуркіної, С. В. Сищенко, Т. Д. Булах, Ю. В. Клочан, яка координує діяльність студентських кафедральних і факультетських науково-творчих товариств, організовує творчі наукові об'єднання, групи, проводить серії науково-методологічних семінарів, наукових конференцій, круглих столів, влаштовує тренінги, дискусійні клуби, конкурси студентських наукових праць тощо. Це сприяє підготовці молодих креативних дослідників, здатних ефективно діяти в нових умовах наукової комунікації. Впродовж 2001–2009 рр. ХДАК — провідна установа з проведення всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з наукових спеціальностей «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» та «Документознавство. Архівознавство» (голова конкурсної комісії — Н. М. Кушнаренко).

У період інноваційного розвитку ХБНШ значно активізується участь кращих її представників в організації та проведенні на базі ХДАК міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових та науково-практичних конференцій: щорічної всеукраїнської конференції «Культура та інформаційне суспільство XXI століття», міжнародних конференцій «Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань», «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» та ін. Особливо плідним можна вважати наукове партнерство факультету бібліотекознавства та інформатики ХДАК із Харківською державною науковою бібліотекою ім. В. Г. Короленка як символ багаторічної єдності «вузівської» і «бібліотечної» підсистем наукової цілісності під назвою «харківська бібліотечна наукова школа».

Цей етап функціонування ХБНШ характерний посиленням результативності фундаментальних і прикладних досліджень як формальних, так і

неформальних наукових об'єднань, окремих яскравих представників школи, свідченням чого є збільшення кількості та поліпшення якості наукових праць. Це щорічний вихід понад 200 наукових фахових статей, наукових монографій, зокрема, А. А. Соляник «Система документопостачання бібліотек» (2005); І. О. Давидової «Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві» (2005); Ю. М. Столяров, Н. М. Кушнарченко, А. А. Соляник «Еволюція бібліотечного фондоведення» (2007); Г. В. Шемаєва «Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій» (2008); В. А. Маркової «Книга в соціально-комунікативному просторі: минуле, сучасне, майбутнє» (2010) та ін.

До науково-освітніх здобутків ХБНШ можна приурочити підготовку, видання і перевидання підручників, навчальних посібників, словників-довідників та інших результатів плідної дослідницької діяльності відомих в Україні і за її межами репрезентантів: «Інформаційний ринок: організація, маркетинг управління» (І. О. Давидова) (2001); «Хрестоматія по соціальним комунікаціям» (В. О. Ільганаєва) (2002), «Бібліотечні каталоги як інформаційно-пошукові системи» (В. В. Сєдих, Г. П. Терентьєва, В. К. Удалова) (2003); «Наукова обробка документів» 1–4 вид. (Н. М. Кушнарченко, В. К. Удалова) (2003–2006), «Документоведение», 2–8 вид. (Н. М. Кушнарченко) (2000–2008); «Організація і методика науково-дослідницької діяльності», 2–6 вид. (В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко) (2002–2008); «Бібліотечне краєзнавство» (Н. М. Кушнарченко) (2007); «Документоснабжение библиотечных фондов» (А. А. Соляник) (2007); «Библиотечно-информационное производство» (І. О. Давидова) (2008); «Вступ до книгознавства» (М. А. Низовий) (2009); «Социальные коммуникации» (В. О. Ільганаєва) (2009); «Рекомендації у видавничій справі» (Т. Д. Булах) (2011) та ін.

Багаті наукові традиції; самобутній стиль наукової діяльності; високий теоретико-методологічний, концептуально-парадигмальний рівень лідерів НШ; потужний інноваційно-креативний потенціал; виняткова продуктивність і результативність фундаментальних і прикладних досліджень; принциповість, спадкоємність, повага, визнання значущості доробку колег, внеску в розбудову школи; сприйняття, підтримання та розвиток наукових ідей її елітної частини; шляхетна, вишукана комунікаційна взаємодія та етичні стосунки в системному науковому зв'язку: лідер-лідер, лідер-учень, учень-учень; учень лідера — засновник нового наукового напрямку та ін. створюють унікальне явище — цілісність «життєвого циклу» даної НШ. Ці та інші особливості ХБНШ зумовили її статус еталонного авторитетного науково-освітнього осередка, взірця для наслідування і натхнення для багатьох поколінь науковців не лише українських, але й багатьох зарубіжних НШ книгознавчого, бібліотекознавчого та бібліографознавчого профілів.

Нині харківська бібліотечна наукова школа в розквіті своїх творчих сил, сповнена стратегічних і тактичних планів на майбутнє, здатна й надалі збагачувати своїми теоретико-методологічними здобутками вітчизняний і світовий науковий простір книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, документології та соціальних комунікацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисова О. Б. Выявление тенденций развития документного потока по библиотечному делу наукометрическими методами : автореф. дис. ... канд. пед. наук; 05.25.03 — библиотекосведение и библиографосведение; Моск. гос. ун-т культуры / О. Б. Борисова. — М. : МГУК, 1997. — 16 с.
2. Воверене О. И. Идентификация научных школ в библиотекосведении, библиографосведении и информатике / О. И. Воверене, О. П. Вилькина, А. А. Рингайтис // Науч. и техн. б-ки СССР. — 1989. — №2. — С. 11–18.
3. Драган Р. А. Розвиток бібліотекоснавчої думки. Харківська школа (поч. ХХ ст. — 20-ті рр.) / Р. А. Драган // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х., 2000. — Вип. 2. — С. 32–38.
4. Захарчук Т. В. Научные школы в библиографосведении : особенности формирования / Т. В. Захарчук // НТИ. Сер. 1. Орг. и методика информ. работы. — 2011. — №1. — С. 19–25.
5. Кушнаренко Н. М. Фундатор бібліотечної освіти в Україні / Н. М. Кушнаренко // Вісн. Харк. держ. акад. культури. — Х., 2000. — Вип. 2. — С. 110–123.
6. Лебедев С. А. Философия науки : словарь основных терминов / С. А. Лебедев. — М. : Академ. проект, 2004. — 320 с.
7. Сальникова Л. И. Научные школы Библиотечно-информационного института / Л. И. Сальникова // Московский государственный университет культуры и искусств : опыт интеграции культуры и образования в России. — М., 2010. — С. 50–72.
8. Харківська державна академія культури : до 80-річчя з дня заснування : моногр. / В. М. Шейко, М. М. Каністратенко, Н. М. Кушнаренко та ін. — Х. : ХДАК, 2009. — 196 с.

Надійшла до редколегії 12.09.2011 р.

УДК [02:929](477)“19”Рубинський

Н. М. БЕРЕЗЮК

ВЕЛИКЕ БАЧИТЬСЯ НА ВІДСТАНІ (ДО 150-РІЧЧЯ К. І. РУБИНЬСЬКОГО — ФУНДАТОРА ХАРКІВСЬКОЇ ШКОЛИ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА)

Висвітлюється життєвий і творчий шлях видатного українського бібліотекоснавця Костянтина Івановича Рубинського (1860–1930).

Ключові слова: історія українського бібліотекоснавства, харківська школа бібліотекоснавства, бібліотека Харківського університету.

Освещается жизненный и творческий путь выдающегося украинского библиотековеда Константина Ивановича Рубинского (1860–1930).

Ключевые слова: история украинского библиотековедения, харьковская школа библиотековедения, библиотека Харьковского университета.